

РАҚАМЛИ МОЛИЯВИЙ ХИЗМАТЛАР — КИЧИК БИЗНЕСНИ МОЛИЯЛАШТИРИШДА ЯНГИ ИМКОНИЯТЛАР

Содиков Сардор Рустамжонович

Банк-молия академияси, Финтех-3424 гуруҳ талабаси

Тел.: +998998905705

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18184742>

Аннотация

Мазкур тезисда рақамли молиявий хизматларнинг кичик бизнес субъектларини молиялаштиришдаги ўрни ва аҳамияти илмий-назарий ва амалий жиҳатдан таҳлил қилинади. Финтех технологиялар асосида ривожланаётган рақамли банк хизматлари, онлайн-кредитлаш платформалари ҳамда рақамли тўлов тизимлари кичик бизнеснинг молиявий ресурсларга кириш имкониятларини сезиларли даражада кенгайтормоқда. Халқаро ташкилотлар (World Bank, BIS, OECD) тадқиқотлари ҳамда Ўзбекистон амалиёти таҳлили рақамли молиялаштириш механизмлари анъанавий молиялаштириш усуллариغا нисбатан тезкорлик, шаффофлик ва самарадорликни таъминлаётганини кўрсатади. Шу билан бирга, рақамли молиявий хизматларни жорий этиш жараёнида юзага келадиган киберхавфсизлик, маълумотларни ҳимоя қилиш ва ҳуқуқий тартибга солиш билан боғлиқ рисклар ҳам ёритилади.

Калит сўзлар: рақамли молиявий хизматлар, финтех, кичик бизнес, молиялаштириш, онлайн-кредитлаш, рақамли банклар, молиявий инклюзия.

Кириш

Кичик бизнес иқтисодиётнинг барқарор ривожланишида муҳим ўрин тутиб, ялпи ички маҳсулот ҳажмини ошириш, аҳоли бандлигини таъминлаш ва рақобат муҳитини шакллантиришда асосий омиллардан бири ҳисобланади. Жаҳон банки маълумотларига кўра, ривожланаётган мамлакатларда кичик ва ўрта бизнес ялпи ички маҳсулотнинг ўртача 40–50 фоизини ҳамда бандликнинг 60 фоизга яқинини таъминлайди. Шу билан бирга, ушбу субъектлар молиявий ресурсларга киришда жиддий тўсиқларга дуч келмоқда.

Амалиётда анъанавий банк кредитларида юқори гаров талаблари, кредит ажратиш жараёнининг узоқ давом этиши ва ҳужжатлаштиришнинг мураккаблиги кичик бизнесни молиялаштириш имкониятларини чеклайди. Масалан, халқаро тадқиқотларга кўра, ривожланаётган мамлакатларда кичик бизнес субъектларининг қарийб 50 фоизи банк кредитларидан фойдалана олмайди. Шу шароитда рақамли молиявий хизматлар кичик бизнесни молиялаштиришнинг муқобил, инновацион ва самарали шакли сифатида шаклланимоқда.

Асосий қисм

1. Рақамли молиявий хизматларнинг кичик бизнес учун аҳамияти

Халқаро тадқиқотлар натижалари шуни кўрсатадики, финтех асосидаги рақамли молиявий хизматлар кичик бизнеснинг **молиявий инклюзиясини**, яъни молия тизимида тўлиқ жалб этилишини оширишда муҳим омил ҳисобланади. Жаҳон банки маълумотларига кўра, рақамли молиялаштириш платформалари кредит олиш жараёнида транзакцион харажатларни ўртача 20–30 фоизга камайтиради. Бу эса кичик бизнес учун молиявий хизматлардан фойдаланишни анча осонлаштиради.

Рақамли кредитлаш платформаларида кредит аризаларини кўриб чиқиш муддати анъанавий банклар билан таққослаганда сезиларли даражада қисқаради. Масалан, анъанавий банк кредитлари 7–14 иш кунида кўриб чиқилса, рақамли платформаларда бу жараён 24–72 соат ичида амалга оширилиши мумкин. Бу ҳолат айниқса айланма маблағларга тез эҳтиёж сезадиган кичик бизнес учун катта аҳамиятга эга.

2. Финтех технологиялар ва рақамли скоринг тизимлари

BIS тадқиқотларида таъкидланишича, сунъий интеллект ва катта маълумотлар (Big Data) асосидаги кредит скоринг тизимлари кичик бизнес субъектларининг тўлов қобилиятини анъанавий молиявий ҳисоботларсиз ҳам баҳолаш имконини беради. Масалан, рақамли тўловлар тарихи, онлайн-савдо айланмаси ва солиқ тўловлари ҳақидаги маълумотлар асосида тадбиркорнинг кредитга лаёқатлилиги аниқланади.

Халқаро амалиётда бундай ёндашув кредит рискларини 15–20 фоизга камайтириш имконини бергани қайд этилмоқда. Натижада банклар ва финтех компаниялар кичик бизнесга нисбатан ишончлироқ кредит сиёсатини юритиш имконига эга бўлмоқда.

3. OECD тажрибаси ва молиялаштириш манбаларини диверсификация қилиш

OECD таҳлилларига кўра, рақамли банк хизматлари ва онлайн-кредитлаш механизмлари кичик бизнес учун молиялаштириш манбаларини диверсификация қилишга хизмат қилади. Бу орқали тадбиркорлар фақат анъанавий банк кредитларига эмас, балки P2P lending, краудфандинг ва рақамли лизинг каби муқобил молиялаштириш манбаларидан ҳам фойдаланиш имкониятига эга бўлади.

OECD мамлакатларида кичик бизнесни молиялаштиришда муқобил молиявий инструментлар улуши сўнгги ўн йилда 2–3 баробарга ошгани кузатилмоқда. Бу эса рақамли молиявий хизматларнинг иқтисодий аҳамиятини янада оширади.

4. Ўзбекистонда рақамли молиявий хизматлар ривож

Ўзбекистон шароитида ҳам рақамли молиявий хизматларни жорий этиш ва ривожлантириш бўйича изчил ислохотлар амалга оширилмоқда. Сўнгги йилларда тижорат банклари ва финтех компаниялар томонидан таклиф этилаётган рақамли кредит маҳсулотлари сони сезиларли даражада ошди. Масалан, айрим банкларда кичик бизнес учун онлайн-кредитларни расмийлаштириш жараёни 1–2 иш кунигача қисқартирилди.

Рақамли тўлов тизимларининг кенг қўлланилиши кичик бизнес фаолиятининг шаффофлигини ошириб, уларнинг кредитга лаёқатлилигини кучайтирмоқда. Амалиёт шуни кўрсатадики, рақамли тўлов айланмаси юқори бўлган кичик бизнес субъектлари кредит олишда анъанавий усулларга нисбатан устунликка эга бўлмоқда.

5. Рисклар ва чекловлар

Шу билан бирга, рақамли молиявий хизматларнинг жадал ривожланиши киберхавфсизлик, шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш ва ҳуқуқий тартибга солиш билан боғлиқ масалаларни янада долзарб қилади. Халқаро маълумотларга кўра, молия соҳасидаги киберхужумлар сони сўнгги йилларда йиллик ўртача 25–30 фоизга ўсмоқда. Бу эса рақамли молиялаштиришда хавфсизлик чораларини кучайтириш зарурлигини кўрсатади.

Хулоса

Олиб борилган таҳлил шуни кўрсатадики, рақамли молиявий хизматлар кичик бизнесни молиялаштиришда янги имкониятларни шакллантириб, молиявий

инклюзияни оширишда муҳим роль ўйнайди. Рақамли банк хизматлари, онлайн-кредитлаш ва финтех платформалар кичик бизнес учун молиявий ресурсларга киришни осонлаштириб, иқтисодий фаолликни рағбатлантиради. Ўзбекистонда халқаро тажрибани инобатга олган ҳолда рақамли молиялаштириш инфратузилмасини янада такомиллаштириш кичик бизнеснинг барқарор ривожланиши учун муҳим аҳамият касб этади.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. World Bank. *Digital Financial Services*. Washington, DC: World Bank Group.
2. Bank for International Settlements (BIS). *Sound Practices: Implications of fintech developments for banks and bank supervisors*. Basel.
3. OECD. *Financing SMEs and Entrepreneurs: An OECD Scoreboard*. Paris: OECD Publishing.